

OGÓLNE KRYTERIA OCENIANIA DLA KLASY III

SŁUCHANIE

Na poziomie podstawowym uczeń:

- rozumie tekst wysłuchany w różnych sytuacjach komunikacyjnych, takich jak rozmowa, dyskusja, monolog,
- rozpoznaje wypowiedzi o charakterze emocjonalnym i perswazyjnym,
- rozpoznaje intencje wypowiedzi (aprobatę, dezaprobatę, negację, prowokację),
- rozpoznaje różnice między fikcją a kłamstwem,
- odróżnia informacje o faktach od opinii,
- podejmuje próby sporządzania notatek na podstawie wysłuchanych wypowiedzi,
- wybiera odpowiednie informacje z wysłuchanego wywiadu,
- słucha wzorcowych recytacji poetyckich i prozatorskich, dostrzega w nich środki artystycznego wyrazu oraz analizuje sposoby prezentacji tekstu.

Na poziomie ponadpodstawowym uczeń:

- analizuje wypowiedzi o charakterze emocjonalnym i perswazyjnym oraz omawia ich funkcje w wypowiedziach i różnych tekstach kultury, zwłaszcza w tekstach literackich i reklamach,
- analizuje cudze wypowiedzi pod względem logicznym,
- sporządza notatki na podstawie wysłuchanych wypowiedzi,
- ocenia wysłuchane przemówienie według samodzielnie opracowanych kryteriów,
- prowadzi wywiad, reagując na wypowiedzi rozmówcy.

CZYTANIE TEKSTÓW PISANYCH I ODBIÓR INNYCH TEKSTÓW KULTURY

Na poziomie podstawowym uczeń:

- odbiera komunikaty pisane, mówione oraz nadawane za pomocą środków audiowizualnych,
- rozróżnia informacje przekazane werbalnie oraz zawarte w dźwięku i obrazie,
- rozpoznaje teksty o charakterze emocjonalnym i perswazyjnym,
- dostrzega przejawy agresji i manipulacji w wypowiedziach,
- wskazuje w tekstach elementy języka świadczące o intencjach wypowiedzi, zwłaszcza takich jak aprobata, dezaprobata, negacja, prowokacja,
- określa wartość informacyjną tekstu,
- wskazuje cechy stylu potocznego, urzędowego, naukowego i artystycznego,
- rozpoznaje wyrazy wieloznaczne,
- dostrzega zróżnicowanie słownictwa – wskazuje wyrazy o ograniczonym zasięgu (wyrazy gwarowe, terminy naukowe); rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone,

- wskazuje w tekstach archaizmy i neologizmy,
- wskazuje w wypowiedziach eufemizmy i wulgaryzmy oraz dostrzega negatywne konsekwencje używania wulgaryzmów,
- rozpoznaje cechy kultury i języka swojego regionu,
- rozpoznaje w tekście treści przenośne i symboliczne,
- precyzyjnie i trafnie określa temat utworu,
- odczytuje treści uniwersalne wpisane w tekst,
- wyszukuje cytaty w dłuższej lekturze i posługuje się nimi, np. jako uzasadnienie argumentacji,
- czerpie informacje z przypisu,
- odnajduje informacje w różnych typach słowników, leksykonach i encyklopediach w formie książkowej i elektronicznej,
- rozumie informacje zawarte w opisie bibliograficznym,
- ocenia wartość informacyjną tekstu,
- rozumie funkcje szyku przestawnego w tekście,
- przypisuje utwór do określonego rodzaju literackiego i potrafi uzasadnić swój wybór,
- omawia funkcje tytułu, śródtytułu, motto, apostrofy, puenty w utworze,
- określa funkcje środków artystycznych i analizuje wyodrębnione obrazy poetyckie,
- rozpoznaje i analizuje cechy gatunkowe pieśni, hymnu, fraszki, trenu,
- zna i wskazuje cechy liryki bezpośredniej, pośredniej, zwrotu do adresata, epiki współczesnej, historycznej i fantastycznej,
- posługuje się terminem *satyra*,
- wskazuje cechy gatunkowe baśni, bajki, opowiadania (obyczajowe, przygodowe, detektywistyczne, fantastycznonaukowe), fantasy, legendy, podania i przypowieści,
- odróżnia cechy dziennika od pamiętnika,
- rozróżnia cechy literatury faktu, powieści autobiograficznej i historycznej,
- rozróżnia w tekście charakterystykę bezpośrednią i pośrednią,
- uzasadnia obecność narratora wszechwiedzącego w utworze,
- omawia budowę noweli z uwzględnieniem punktu kulminacyjnego i puenty,
- rozpoznaje i analizuje cechy gatunkowe komedii, tragedii i dramatu,
- uzasadnia działania bohatera literackiego,
- wskazuje w balladzie elementy typowe dla różnych rodzajów literackich,
- wskazuje cechy charakterystyczne artykułu i wywiadu,
- wskazuje cechy charakterystyczne sentencji i maksymy,

- odkrywa sens powszechnie znanych prawd filozoficznych i stosuje je w swoich wypowiedziach,
- odróżnia informację od komentarza i oceny, wyjaśnia rolę tytułu i śródtytułu w tekście prasowym,
- analizuje i wyjaśnia funkcję gry językowej, np. w reklamie,
- odróżnia film dokumentalny od fabularnego,
- omawia funkcję ilustracji i interpretuje dzieło malarskie,
- omawia cechy karykatury i przejawienia w literaturze i rysunku,
- znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych oraz wskazuje przykłady mieszania gatunków,
- zna cechy charakterystyczne reportażu, artykułu, wywiadu, komiksu,
- uwzględnia w analizie specyfikę tekstu kultury przynależnych do następujących rodzajów sztuki: literatura, teatr, film, muzyka, sztuki plastyczne, sztuki audiowizualne,
- eksponuje głosowo najważniejsze treści czytanego lub wygłaszanego z pamięci tekstu poetyckiego lub prozatorskiego.

Na poziomie ponadpodstawowym uczeń:

- analizuje komunikaty pisane, mówione oraz nadawane za pomocą środków audiowizualnych,
- omawia funkcje przekazów werbalnych i niewerbalnych (dźwięk, obraz),
- wskazuje w tekstach literackich wypowiedzi i elementy pozajęzykowe świadczące o emocjonalnym lub perswazyjnym charakterze,
- wskazuje elementy językowe i pozajęzykowe świadczące o agresji lub manipulacji w wypowiedzi,
- analizuje funkcje stylu potocznego, urzędowego, naukowego i artystycznego w tekście literackim,
- rozpoznaje wyrazy wieloznaczne i rozumie ich znaczenie w tekście oraz
- omawia ich funkcję jako gry językowej, np. w reklamie,
- dostrzega zróżnicowanie słownictwa – omawia funkcje wyrazów gwarowych, terminów naukowych w tekstach literackich, np. stosowanie tych typów słownictwa w wypowiedziach bohaterów,
- omawia funkcje archaizmów i neologizmów w tekstach literackich i użytkowych, np. reklamach,
- rozumie funkcje zastosowania eufemizmów i wulgaryzmów, np. w wypowiedzi bohaterów literackich,
- omawia typowe cechy kultury i języka swojego regionu i porównuje je na tle języka ogólnopolskiego,
- analizuje utwór na poziomie przenośnym i symbolicznym,

- dostrzega w tekście ironię,
- porównuje cechy epiki współczesnej, historycznej i fantastycznej,
- rozpoznaje cechy dramatu antycznego i współczesnego, określa funkcje tekstu pobocznego,
- posługuje się słownikami specjalistycznymi, np. *Słownikiem kultury antycznej*, *Słownikiem terminów literackich*,
- posługuje się katalogiem bibliotecznym i bibliografią,
- wykorzystuje informacje z przypisu,
- wyróżnia w tekście cechy charakterystyczne reportażu, dziennika, pamiętnika, komedii, komiksu, baśni, przypowieści, legendy,
- dostrzega cechy satyry w różnych tekstach kultury,
- dostrzega w tekście ironię i omawia jej funkcje,
- analizuje niejednorodności stylowe w tekstach kultury i wyjaśnia absurdalność świata przedstawionego w grotesce,
- omawia związki utworu literackiego i innych dzieł sztuki z epoką, prądami filozoficznymi, kierunkami w sztuce, obyczajami, religią itp.,
- uwzględnia w interpretacji utworu konteksty biograficzny, historyczny i kulturowy,
- interpretuje głosowo czytany lub wygłaszany z pamięci tekst poetycki lub prozatorski.

MÓWIENIE

Na poziomie podstawowym uczeń:

- moduluje głos w celu nadania wypowiedzi odpowiedniego znaczenia lub wydźwięku, w odpowiednich sytuacjach wykorzystuje wykrzyknik,
- tworzy spójne wypowiedzi monologiczne i dialogowe,
- dąży do precyzyjnego wysławiania się, w tym celu: świadomie dobiera synonimy i antonimy; poprawnie używa związków frazeologicznych; dostosowuje szyk wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką nadaje przekazywanym informacjom; odpowiednio do celu wypowiedzi przekształca konstrukcje strony biernej i odwrotnie; zamienia formy osobowe czasownika na imiesłowy i odwrotnie, wykorzystuje partykuły do modyfikowania znaczenia wypowiedzi; wykorzystuje wiedzę z zakresu fleksji – m.in. stosuje poprawne formy odmiennych części mowy oraz poprawne formy wyrazów w związkach składniowych; używa czasowników dokonanych i niedokonanych; odpowiednich trybów i stron czasownika; wykorzystuje wiedzę z zakresu składni – w zależności od funkcji wypowiedzi uwzględnia zdania złożone podrzędnie i współrzędnie, zdania bezpodmiotowe, równoważniki zdań, wypowiedzenia z imiesłowowym równoważnikiem zdania,
- przestrzega zasad etyki językowej w sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych, zna granice stosowności slangu młodzieżowego,
- jako nadawca świadomie, odpowiedzialnie, selektywnie korzysta z elektronicznych środków przekazywania informacji, w tym z internetu,
- zbiera i porządkuje argumenty według ich ważności,

- uczestniczy w dyskusji, przestrzegając zasad kulturalnej rozmowy, uzasadnia własne zdanie, polemizuje,
- wypowiada się na temat wypowiedzi innych osób,
- wygłasza przemówienie według sporządzonego wcześniej planu, stosuje wołacz w celu osiągnięcia efektów retorycznych, dobiera do przemówienia odpowiednie cytaty spośród podanych,
- wzbogaca opowiadanie opisem, stosuje mowę zależną i niezależną,
- charakteryzuje postać rzeczywistą i literacką, porównuje postaci,
- ze zrozumieniem posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości pozytywnych i ich przeciwieństw oraz określa postawy z nimi związane, np. patriotyzm – nacjonalizm, tolerancja – nietolerancja, piękno – brzydota, a także rozpoznaje ich obecność w życiu oraz w literaturze i innych sztukach,
- omawia na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne, np. miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, nadzieja, religia, samotność, inność, poczucie wspólnoty, solidarność, sprawiedliwość,
- operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych, m.in. rozwój psychiczny, moralny i fizyczny człowieka, społeczeństwo i kultura, region i Polska,
- wygłasza z pamięci fragmenty prozy i poezji, próbuje podkreślić głosowo ich najważniejsze treści.

Na poziomie ponadpodstawowym uczeń:

- wykorzystuje argumenty poparte odpowiednimi przykładami w celu przekonania innych do własnego stanowiska w dyskusji,
- posługuje się odpowiednio dobranymi figurami retorycznymi podczas wygłaszania przemówienia,
- formułuje i komentuje podsumowanie dyskusji,
- nagrywa wywiad z osobą rzeczywistą według przygotowanego planu (uczeń w roli dziennikarza),
- wprowadza cytaty do przemówienia,
- interpretuje głosowo teksty wygłaszane z pamięci,
- analizuje i ocenia wypowiedzi innych osób pod względem zawartości merytorycznej i poprawności językowej oraz artykulacyjnej.

PISANIE

Na poziomie podstawowym uczeń:

- redaguje poprawne logicznie teksty zgodne z tematem, o przejrzystej kompozycji, prawidłowe pod względem stylistycznym i językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym, w tym przede wszystkim: urozmaicone kompozycyjnie i fabularnie opowiadanie, opis przeżyć i sytuacji, zróżnicowany stylistycznie i funkcjonalnie opis zwykłych przedmiotów i dzieł sztuki, charakterystykę postaci literackiej, filmowej lub rzeczywistej, sprawozdanie z lektury, filmu, spektaklu i ze zdarzenia z życia, rozprawkę, podanie, życiorys, CV, list motywacyjny, dedykację,

- redaguje list prywatny i oficjalny, kartkę z dziennika i pamiętnika, zaproszenie i ogłoszenie,
- sporządza plan ramowy i szczegółowy tekstu,
- tworzy plan twórczy własnej wypowiedzi,
- zamienia mowę zależną na niezależną i odwrotnie,
- redaguje streszczenie tekstu literackiego, w którym zastosowano inwersję czasową fabuły, i dłuższego tekstu popularnonaukowego,
- zapisuje wywiad z osobą rzeczywistą lub fikcyjną,
- porównuje postaci literackie i rzeczywiste (ich charaktery, usposobienia, postawy),
- przedstawia logiczną argumentację w wypowiedzi poruszającej tematykę miłości, przyjaźni, śmierci, cierpienia, nadziei, religii, samotności, inności, poczucia wspólnoty, solidarności, sprawiedliwości,
- krytycznie omawia poszczególne elementy tekstów kultury, stosuje odpowiednio dobrane środki wyrazu, uwzględnia w analizie specyfikę tekstu kultury przynależnych do następujących rodzajów sztuki: literatura, teatr, film, muzyka, sztuki plastyczne, sztuki audiowizualne,
- zbiera i porządkuje argumenty według ich ważności,
- wzbogaca opowiadanie opisem, stosuje mowę zależną i niezależną,
- charakteryzuje postać rzeczywistą i literacką, porównuje postaci,
- dobiera do przemówienia odpowiednie cytaty spośród podanych,
- ze zrozumieniem posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości pozytywnych i ich przeciwieństw oraz określa postawy z nimi związane, np. patriotyzm – nacjonalizm, tolerancja – nietolerancja, piękno – brzydota, a także rozpoznaje ich obecność w życiu oraz w literaturze i innych sztukach,
- omawia na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne, np. miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, nadzieja, wiara religijna, samotność, inność, poczucie wspólnoty, solidarność, sprawiedliwość,
- dąży do precyzyjnego wypowiadania się, w tym celu: świadomie dobiera synonimy i antonimy; poprawnie używa związków frazeologicznych; dostosowuje szyk wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką nadaje przekazywanym informacjom; odpowiednio do celu wypowiedzi przekształca konstrukcje strony biernej i odwrotnie; zamienia formy osobowe czasownika na imiesłowy i odwrotnie, wykorzystuje partykuły do modyfikowania znaczenia wypowiedzi; wykorzystuje wiedzę z zakresu fleksji – m.in. stosuje poprawne formy odmiennych części mowy oraz poprawne formy wyrazów w związkach składniowych; używa czasowników dokonanych i niedokonanych; odpowiednich trybów i stron czasownika; wykorzystuje wiedzę z zakresu składni – w zależności od funkcji wypowiedzi uwzględnia zdania złożone podrzędnie i współrzędnie, zdania bezpodmiotowe, równoważniki zdań, wypowiedzenia z imiesłowowym równoważnikiem zdania,
- stosuje odpowiednie zasady interpunkcyjne,

- dokonuje starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie i na komputerze (umiejętnie formatuje tekst, dobiera rodzaj czcionki według rozmiaru i kształtu, stosuje właściwe odstępy, wyznacza marginesy i justuje tekst, dokonuje jego korekty, jednocześnie kontrolując autokorektę), poprawia ewentualne błędy językowe, ortograficzne i interpunkcyjne,
- operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych, m.in. rozwój psychiczny, moralny i fizyczny człowieka, społeczeństwo i kultura, region i Polska,
- jako odbiorca świadomie, odpowiedzialnie, selektywnie korzysta z elektronicznych środków przekazywania informacji, w tym z internetu.

Na poziomie ponadpodstawowym uczeń:

- stosując odpowiednie słownictwo, układa tekst reklamy, wypowiedź o charakterze informacji i komentarza, teksty o charakterze ironicznym; stosuje puentę,
- opisuje i interpretuje dzieło sztuki, uwzględnia w nich odpowiednie konteksty,
- stosuje w opowiadaniu elementy charakterystyki pośredniej bohatera, indywidualizuje język bohatera, a w opowiadaniu twórczym wprowadza elementy świata przedstawionego tworzące realia epoki, w której się toczy akcja, w opowiadaniu świadomie stosuje opis przeżyć wewnętrznych bohatera oraz charakterystykę postaci w celu wyjaśnienia motywów jej postępowania,
- redaguje rozprawkę, samodzielnie formułuje tezę lub hipotezę, przedstawia logiczną argumentację, ilustruje argumenty odpowiednimi przykładami i cytatai, np. z tekstów filozoficznych, łacińskie sentencje na poparcie prezentowanego stanowiska,
- recenzuje książkę, film, przedstawienie teatralne, uwzględniając środki wyrazu typowe dla danego tekstu kultury,
- redaguje sprawozdanie, np. z zawodów sportowych, z zastosowaniem typowych dla tego rodzaju relacji środków językowych,
- świadomie stosuje środki językowe zapewniające skrótowość streszczenia,
- stylizuje język listu na język dawnych epok, uwzględnia realia epoki,
- wzbogaca list, kartkę z dziennika, pamiętnika opisem przeżyć i charakterystyką,
- redaguje do gazetki szkolnej recenzję z dominującą częścią krytyczną,
- sporządza przypisy,
- przekształca tekst epicki w dramat,
- parafrazuje utwory znanych twórców,
- redaguje przemówienie na tematy związane z doświadczeniem życiowym i lekturą, świadomie stosując wybrane figury retoryczne i cytaty.

SZCZEGÓŁOWE KRYTERIA OCENIANIA DLA KLASY III

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

SŁUCHANIE

- uważnie słucha wypowiedzi innych osób w różnych sytuacjach komunikacyjnych i rozumie wysłuchane komunikaty,
- rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną,
- odróżnia wypowiedzi publicystyczne i użytkowe od tekstów literackich,
- wymienia informacje zawarte w wysłuchanym tekście.

CZYTANIE TEKSTÓW PISANYCH I ODBIÓR INNYCH TEKSTÓW KULTURY

- czyta tekst poetycki i prozatorski, przestrzegając zasad interpunkcji, poprawnego akcentowania oraz intonacji,
- opisuje uczucia, które budzi w nim dzieło,
- określa problematykę utworu oraz jego główną myśl,
- przedstawia najistotniejsze treści wypowiedzi,
- wskazuje w tekście treści przenośne,
- określa wartość informacyjną tekstu,
- zna cechy liryki, epiki i dramatu,
- wymienia podstawowe cechy bajki, baśni, legendy, opowiadania, noweli, powieści, dziennika, pamiętnika, hymnu, fraszki, tragedii, komedii, ballady, komiksu,
- odróżnia fikcję realistyczną od fantastycznej,
- wskazuje tytuł, podtytuł utworu,
- wyróżnia w utworze wątek główny i poboczny, wskazuje bohatera głównego i tytułowego,
- wskazuje w utworze elementy tragiczne i komiczne,
- wskazuje podstawowe środki stylistyczne, przede wszystkim: metaforę, porównanie, powtórzenie, pytanie retoryczne, wyraz dźwiękonaśladowczy, rym,

- wskazuje elementy dramatu takie jak akt, scena, tekst główny, tekst poboczny, monolog, dialog.

MÓWIENIE

- nadaje swojej wypowiedzi odpowiedni sens,
- gromadzi argumenty na poparcie przyjętego stanowiska,
- prezentuje własne zdanie w rozmowie,
- opowiada,
- podejmuje próby charakterystyki postaci literackiej i rzeczywistej oraz autocharakterystyki,
- wygłasza z pamięci fragmenty poezji i prozy, stosując poprawną intonację i uwzględniając interpunkcję utworu,
- stosuje zasady etykiety językowej – wie, w jaki sposób zwracać się do rozmówcy w zależności od sytuacji i relacji łączącej go z osobą, do której mówi, zna formuły grzecznościowe, zna granice stosowności slangu młodzieżowego,
- przestrzega zasad etyki mowy.

PISANIE

- redaguje teksty zgodnie z tematem; stosuje się do podstawowych zasad poprawności wypowiedzi,
- komponuje opis, opowiadanie, charakterystykę, list prywatny i oficjalny, kartkę z pamiętnika i dziennika, sprawozdanie z lektury, filmu, rozprawkę,
- tworzy plan twórczy własnej wypowiedzi,
- sporządza plan ramowy i szczegółowy dłuższego tekstu,
- redaguje streszczenie tekstu popularnonaukowego, podanie, życiorys, CV, zaproszenie, ogłoszenie, list motywacyjny, dedykację,
- zapisuje wywiad z osobą fikcyjną i rzeczywistą,
- pisemnie wypowiada się na wybrane tematy poruszające tematykę miłości, przyjaźni, śmierci, cierpienia, nadziei, religii, samotności, inności, poczucia wspólnoty, solidarności, sprawiedliwości.

NAUKA O JĘZYKU

- stosuje wiedzę językową w zakresie:
 - o fonetyki (zna cechy wymowy charakterystyczne dla swojego regionu),
 - o słowotwórstwa i słownictwa (zna zasady tworzenia neologizmów, różne źródła pochodzenia związków frazeologicznych, zastępuje wyrażenia i zwroty dosadne eufemizmami),
 - o fleksji (odróżnia wypowiedzenie z czasownikiem w stronie czynnej od wypowiedzenia z czasownikiem w stronie biernej, zauważa potrzebę korzystania ze słownika poprawnej polszczyzny lub słownika języka polskiego),

- o składni (odróżnia orzeczenie czasownikowe od orzeczenia imiennego, zdanie od imiesłowowego równoważnika zdania, zdanie pojedyncze od zdania złożonego),
- o języka jako tworu społecznego (zna różne rodzaje kodu – werbalnego i niewerbalnego, zna terminy *gwara* i *slang młodzieżowy*, wskazuje w tekście archaizmy, dostrzega różnicę między tekstem stylizowanym a napisanym w języku ogólnonarodowym),
- wykorzystuje podstawową wiedzę z nauki o języku do poprawnego zapisu.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dopuszczającą oraz:

SŁUCHANIE:

- słucha wypowiedzi innych osób i podejmuje próby sporządzania notatek,
- rozumie wypowiedzi innych osób w takich sytuacjach komunikacyjnych, jak na przykład rozmowa, dyskusja, aktywnie w nich uczestniczy,
- odróżnia informacje o faktach od opinii,
- rozpoznaje różnice między fikcją a kłamstwem,
- rozpoznaje wypowiedzi o charakterze emocjonalnym i perswazyjnym,
- rozpoznaje intencje wypowiedzi (aprobatę, dezaprobatę, negację, prowokację),
- w wypowiedzi argumentacyjnej wskazuje tezę, argumenty, wnioski,
- rozróżnia gatunki publicystyczne takie jak artykuł, wywiad, reportaż.

CZYTANIE TEKSTÓW PISANYCH I ODBIÓR INNYCH TEKSTÓW KULTURY

- dobiera odpowiednią intonację i barwę głosu, stosuje się do zapisanej interpunkcji, aby podkreślić najważniejsze treści czytanego tekstu poetyckiego lub prozatorskiego,
- identyfikuje i określa treści symboliczne oraz przenośne,
- wskazuje w tekście środki stylistyczne z zakresu słownictwa, składni, fonetyki,
- omawia funkcje tytułu, podtytułu, motto, apostrofy, punktu kulminacyjnego w utworze,
- przypisuje czytany utwór do właściwego rodzaju literackiego,
- wskazuje cechy liryki, epiki i dramatu w balladzie,
- zna pojęcia satyra, karykatura, komizm,
- rozpoznaje czytany utwór jako baśń, bajkę, legendę, opowiadanie, powieść, przypowieść, pamiętnik, dziennik, nowelę, pieśń, hymn, fraszkę, tren, tragedię, komedię, dramat,
- rozpoznaje odmiany gatunkowe literatury popularnej: powieść lub opowiadanie obyczajowe, przygodowe, detektywistyczne, fantastycznonaukowe, fantasy,
- przedstawia propozycję odczytania konkretnego tekstu kultury i ją uzasadnia,
- ze zrozumieniem posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości pozytywnych i ich przeciwieństw oraz określa postawy z nimi związane, np. patriotyzm

- – nacjonalizm, tolerancja – nietolerancja, piękno – brzydota, a także rozpoznaje ich obecność w życiu oraz w literaturze i innych sztukach,
- omawia na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne, np. miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, nadzieja, religia, samotność, inność, poczucie wspólnoty, solidarność, sprawiedliwość,
- operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych, m.in. rozwój psychiczny, moralny i fizyczny człowieka, społeczeństwo i kultura, region i Polska.

MÓWIENIE

- moduluje głos w celu nadania odpowiedniego znaczenia formułowanej wypowiedzi,
- porządkuje zebrane argumenty według ich ważności,
- wygłasza przemówienie według sporządzonego wcześniej planu,
- wypowiada się na temat wypowiedzi innych osób,
- wybiera spośród podanych cytatów najbardziej odpowiednie do wygłaszanego przemówienia,
- uczestniczy w dyskusji, stosując się do zasad kulturalnej rozmowy,
- wzbogaca opisem twórcze opowiadanie,
- charakteryzuje bohatera literackiego i rzeczywistego; sporządza autocharakterystykę,
- dąży do precyzyjnego wysławiania się, w tym celu: dobiera synonimy i antonimy; poprawnie używa związków frazeologicznych; próbuje dostosować szyk wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką nadaje przekazywanym informacjom; odpowiednio do celu wypowiedzi przekształca konstrukcje strony biernej i odwrotnie; zamienia formy osobowe czasownika na imiesłowy i odwrotnie, wykorzystuje partykuły do modyfikowania znaczenia wypowiedzi; wykorzystuje wiedzę z zakresu fleksji – m.in. stosuje poprawne formy odmiennych części mowy oraz poprawne formy wyrazów w związkach składniowych; używa czasowników dokonanych i niedokonanych; odpowiednich trybów i stron czasownika; wykorzystuje wiedzę z zakresu składni – w zależności od funkcji wypowiedzi uwzględnia zdania złożone podrzędnie i współrzędnie, zdania bezpodmiotowe, równoważniki zdań, wypowiedzenia z imiesłowowym równoważnikiem zdania,
- wygłaszając z pamięci fragmenty poezji lub prozy, próbuje podkreślić głosowo najważniejsze treści tekstu.

PISANIE

- redaguje poprawne logicznie teksty o przejrzystej kompozycji, zgodne z tematem, prawidłowe pod względem stylistycznym, językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym,
- dąży do precyzyjnego wypowiedziania się, w tym celu: świadomie dobiera synonimy i antonimy; poprawnie używa związków frazeologicznych; dostosowuje szyk wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką nadaje przekazywanym informacjom;

odpowiednio do celu wypowiedzi przekształca konstrukcje strony biernej i odwrotnie; zamienia formy osobowe czasownika na imiesłowy i odwrotnie, wykorzystuje partykuły do modyfikowania znaczenia wypowiedzi; wykorzystuje wiedzę z zakresu fleksji – m.in. stosuje poprawne formy odmiennej części mowy oraz poprawne formy wyrazów w związkach składniowych; używa czasowników dokonanych i niedokonanych; odpowiednich trybów i stron czasownika; wykorzystuje wiedzę z zakresu składni – w zależności od funkcji wypowiedzi uwzględnia zdania złożone podrzędnie i współrzędnie, zdania bezpodmiotowe, równoważniki zdań, wypowiedzenia z imiesłowowym równoważnikiem zdania,

- samodzielnie opisuje dzieło sztuki,
- wprowadza do opowiadania elementy charakterystyki bohatera,
- przedstawia logiczną argumentację w wypowiedzi,
- porównuje postaci literackie lub rzeczywiste,
- redaguje różne typy listów,
- omawia krytycznie elementy tekstu kultury, stosując odpowiednio dobrane środki wyrazu,
- sporządza opis bibliograficzny,
- redaguje streszczenie tekstu literackiego, w którym zastosowano inwersję czasową fabuły.

NAUKA O JĘZYKU

- stosuje wiedzę językową w zakresie:
 - o fonetyki (wymienia cechy wymowy charakterystyczne dla swojego regionu,
 - o słowotwórstwa i słownictwa (tworzy i zapisuje skróty, objaśnia najważniejsze skrótowce, klasyfikuje związki frazeologiczne według kryterium ich pochodzenia, wyszukuje eufemizmy w tekście), rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny, naukowy,
 - o fleksji (przekształca wypowiedzenia z czasownikiem w stronie czynnej na wypowiedzenia z czasownikiem w stronie biernej i odwrotnie, odróżnia formy odmiany wyrazów w mowie potocznej od form zalecanych przez słownik poprawnej polszczyzny),
 - o składni (przekształca zdania z orzeczeniem czasownikowym na zdania z orzeczeniem imiennym, zdania złożone podrzędnie na wypowiedzenia z imiesłowowym równoważnikiem zdania, wydziela wypowiedzenia składowe w wypowiedzeniu wielokrotnie złożonym),
 - o języka jako tworu społecznego (podaje przykłady kodu, wskazuje wyrazy o ograniczonym zasięgu i słownictwo ogólnonarodowe, wskazuje wyrazy gwarowe, archaizmy, rozpoznaje eufemizmy, wulgaryzmy, redaguje słownik gwary uczniowskiej).

Ocenę **dobrą** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dostateczną oraz:

SŁUCHANIE

- słucha i sporządza notatki,
- dostrzega logikę w wypowiedziach innych osób,
- krytycznie wypowiada się na temat wysłuchanego przemówienia, odwołując się do jego struktury i treści,
- podejmuje próby samodzielnego przeprowadzenia wywiadu.

CZYTANIE TEKSTÓW PISANYCH I ODBIÓR INNYCH TEKSTÓW KULTURY

- podejmuje próby interpretacji głosowej czytanego lub wygłaszanego utworu poetyckiego i prozatorskiego,
- określa funkcję środków stylistycznych w tekście,
- ocenia wartość informacyjną tekstu,
- rozumie funkcję szyku przestawnego w tekście,
- dostrzega w tekście ironię,
- definiuje cechy liryki bezpośredniej i pośredniej,
- rozpoznaje w tekście cechy epiki współczesnej, historycznej i fantastycznej,
- odnajduje potrzebne informacje w *Słowniku kultury antycznej* i *Słowniku terminów literackich*,
- odnajduje w słowniku języka polskiego wzory odmiany rzeczowników,
- posługuje się bibliografią,
- wyróżnia w tekście cechy charakterystyczne komiksu,
- wskazuje związki dzieła sztuki z historią i filozofią,
- dostrzega niejednorodności stylowe dzieła, wskazuje przykłady mieszania gatunków,
- znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych.

MÓWIENIE

- podaje odpowiednio dobrane argumenty popierające prezentowane stanowisko,
- formułuje podsumowanie wyników dyskusji,
- układa charakterystykę porównawczą,
- nagrywa wywiad z osobą rzeczywistą według wcześniej przygotowanego planu,
- podejmuje próby interpretacji głosowej wygłaszanych z pamięci utworów poetyckich i prozatorskich,
- podejmuje próby oceny wypowiedzi innych kolegów i koleżanek według przyjętych kryteriów.

PISANIE

- opisuje dzieło sztuki i podejmuje próbę jego interpretacji,

- stosuje w opowiadaniu elementy charakterystyki pośredniej,
- redaguje rozprawkę na podany temat,
- redaguje charakterystykę porównawczą,
- wprowadza realia epoki w tekście odwołującym się do minionych epok,
- wzbogaca list, kartkę z dziennika, pamiętnika opisem przeżyć i charakterystyką,
- pisze recenzję,
- posługuje się stylem potocznym, urzędowym,
- stosuje normę wzorcową w swoich wypowiedziach.

NAUKA O JĘZYKU

- umiejętnie stosuje wiedzę językową w zakresie:
 - o fonetyki (omawia cechy wymowy charakterystyczne dla danego regionu,
 - o słowotwórstwa i słownictwa (tworzy i zapisuje skróty wchodzące w skład nazw własnych, dostosowuje formę czasownika do skrótownicy w wypowiedzeniu, rozróżnia związki frazeologiczne stałe, luźne i łączliwe, rozumie ich funkcję w tekście),
 - o fleksji (porównuje wypowiedzenie z czasownikiem w stronie czynnej z wypowiedzeniem z czasownikiem w stronie biernej, wyszukuje poprawne formy odmiany wyrazów w słowniku poprawnej polszczyzny),
 - o składni (omawia budowę wypowiedzeń wielokrotnie złożonych, stosuje się do zasad interpunkcji w wypowiedzeniu złożonym, przekształca tekst w celu uniknięcia powtórzeń składniowych),
 - o języka jako tworu społecznego (wyjaśnia przyczyny zaniku gwar, świadomie stosuje wyrazy o ograniczonym zasięgu w redagowanych tekstach, rozróżnia archaizmy oraz określa funkcję archaizacji w tekstach literackich).

Ocenę **bardzo dobrą** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę dobrą oraz:

SŁUCHANIE

- aktywnie słucha wypowiedzi innych osób w różnych sytuacjach komunikacyjnych, a w szczególności podczas dyskusji; analizuje ich kompozycję, treść, poprawność stylistyczną i językową,
- ocenia wysłuchane przemówienie według samodzielnie opracowanych kryteriów,
- prowadząc samodzielnie wywiad według przygotowanego wcześniej planu, reaguje na wypowiedzi rozmówcy.

CZYTANIE TEKSTÓW PISANYCH I ODBIÓR INNYCH TEKSTÓW KULTURY

- interpretuje głosowo czytany tekst poetycki lub prozatorski,
- analizuje utwór na poziomie przerośnym i symbolicznym, w interpretacji uwzględnia konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy,
- tłumaczy aluzję literacką,

- posługuje się terminami: *liryka pośrednia i bezpośrednia*,
- porównuje cechy epiki współczesnej, historycznej i fantastycznej,
- posługuje się słownikami, leksykonami i encyklopediami specjalistycznymi, np. *Słownikiem kultury antycznej, Słownikiem terminów literackich* oraz słownikiem języka polskiego,
- wyszukuje potrzebne informacje w katalogu bibliotecznym,
- analizuje cechy reportażu, artykułu prasowego,
- omawia związki dzieła sztuki z historią i filozofią,
- analizuje niejednorodność dzieła literackiego i wyjaśnia absurdalności świata przedstawionego w grotesce.

MÓWIENIE

- przekonuje dyskutantów do wygłaszanych racji dzięki odpowiednio pogrupowanym i popartym przykładami argumentom,
- posługuje się odpowiednio dobranymi figurami retorycznymi podczas wygłaszania przemówienia,
- wprowadza cytaty do przemówienia,
- komentuje wynik dyskusji, ocenia racje dyskutantów pod względem merytorycznym,
- interpretuje głosowo wygłaszane z pamięci utwory poetyckie i prozatorskie przewidziane w programie nauczania,
- analizuje i ocenia wypowiedzi innych osób (treść, poprawność językową, intonacyjną i artykulacyjną).

PISANIE

- interpretuje treści symboliczne i metaforyczne dzieła sztuki,
- indywidualizuje język bohatera,
- w rozprawkach podejmujących tematy związane z historią, filozofią i sztuką wprowadza cytaty z tekstów filozoficznych i łacińskie sentencje na poparcie prezentowanego stanowiska,
- stylizuje język listu na język dawnych epok,
- pisze sprawozdanie, np. z życia klasy, szkoły, rodziny,
- sporządza przypisy do tekstów,
- parafrazuje utwory znanych twórców.

NAUKA O JĘZYKU

- sprawnie stosuje wiedzę językową w zakresie:
 - o fonetyki,
 - o słotwórstwa i słownictwa (stosuje w tekście skróty i skrótowce, wzbogaca wypowiedź związkami frazeologicznymi różnego pochodzenia, posługuje się eufemizmami),

- o fleksji (stosuje w tekście wypowiedzenia z czasownikiem w stronie czynnej i biernej w zależności od intencji nadawcy, dokonuje autokorekty w zakresie poprawności w stosowaniu form odmiany wyrazów),
- o składni (w zależności od sytuacji komunikacyjnej posługuje się w tekście wypowiedzeniem złożonym, imiesłowowym równoważnikiem zdania, analizuje i omawia budowę wypowiedzenia złożonego, przekształca je w celu uniknięcia błędów składniowych, bezbłędnie stosuje zasady interpunkcji wypowiedzeń złożonych),
- o języka jako tworu społecznego (wyjaśnia specyfikę języka na tle innych kodów, analizuje różne funkcje języka na wybranych przykładach, określa funkcję dialektyzacji, tworzy teksty stylizowane na gwarę uczniowską, stylizuje tekst na archaiczny).

Ocenę **celującą** otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania kryterialne na ocenę bardzo dobrą, a ponadto przejawia umiejętności w zakresie przykładowo podanych zagadnień:

SŁUCHANIE

- samodzielnie analizuje i interpretuje słuchany tekst pod względem celu wypowiedzi, środków perswazji oraz zabiegów artystycznych,
- ocenia wysłuchany tekst pod względem merytorycznym i poprawnościowym; stosuje kryteria oceny odpowiednio dobrane do celu wypowiedzi i intencji nadawcy,
- prowokuje różne sytuacje komunikacyjne, podtrzymuje kontakt z rozmówcą.

CZYTANIE TEKSTÓW PISANYCH I INNYCH TEKSTÓW KULTURY

- czyta, samodzielnie analizuje i interpretuje różne teksty literackie i inne teksty kultury, uwzględniając ich cechy gatunkowe, znaczenie metaforyczne i symboliczne, konteksty interpretacyjne oraz intencję nadawcy wypowiedzi,
- porównuje i klasyfikuje informacje wyszukane w różnych źródłach,
- recenzuje przeczytane utwory literackie, rzeczowo i logicznie uzasadnia swoje zdanie.

MÓWIENIE

- świadomie uczestniczy w różnych sytuacjach komunikacyjnych, posługując się wieloma środkami wyrazu,
- wykazuje się oryginalnością oraz artyzmem interpretacji głosowej wygłaszanego z pamięci tekstu prozatorskiego lub poetyckiego,
- krytycznie i rzeczowo ocenia wypowiedzi własne i innych osób, przejawia szczególną dbałość o kulturę słowa.

PISANIE

- sprawnie redaguje teksty, zachowując cechy gatunkowe i stylistyczne różnych typów wypowiedzi oraz dbając o poprawność zapisu, bezbłądność językową i stylistyczną,
- redaguje teksty krytyczne na temat utworów literackich i innych tekstów kultury,
- podejmuje próby własnej twórczości literackiej.

NAUKA O JĘZYKU

- świadomie stosuje wiedzę w zakresie treści przewidzianych programem nauczania fonetyki, słowotwórstwa, fleksji, składni, wiedzy o języku jako tworze społecznym,
- samodzielnie poszerza wiedzę językową, badając różne źródła informacji.